

ристи-аматори, студенти, редактори, вона буде цікавою і для широкого загалу читачів. Можна рекомендувати авторові на її основі розробити шерег навчальних посібників та методик із окремих тем монографії, зокрема едиційних

приписів, збирання, запису та розшифровки текстів, наукових розробок та ін., які будуть репрезентувати найновіші досягнення науки в певній галузі знань.

НОВА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ В ГАЛУЗІ ЕТНООРГАНОЛОГІЇ

Інна ЩЕРБІНА

Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція). — Дрого-
бич: Коло, 2007. — 544 с.

Актуальність теми. Розвиток світової музичної культури ХХІ ст. базується на архетипових знаках буття, залежить від національних особливостей матриці свідомості, відповідно рухаючись у різних напрямках. Проте ми можемо спостерігати спільне — підвищену зацікавленість щодо вивчення, збереження, реконструкції та інтерпретації автентичних матеріалів або їх рудиментів. При цьому відбувається процес різноманітного переосмислення фольклору, зокрема:

- автентична вторинна репрезентація фольклору такими гуртами, як Муравський шлях (Україна), Воля (Росія), *Siaudela* (Литва);
- жанрова, метрична, інтонаційно-ритмічна переорієнтація, наприклад у стилях: етно-джазу груп Тригон (Молдова), Джам (Україна/Іран); *world music* груп *Varttina* (Фінляндія), *Anselmo Crew* (Угорщина), *Carpathiana* (Великобританія), *Esma Redzepova & Orchestra* (Македонія); фолк-року ВВ (Україна) тощо;
- органічний синтез декількох протилежних музичних жанрів і стилів або традиційних культур, наприклад: Іван Купало (Росія), *Red Cardell* (Франція), *Capela Brodow* (Польща) і т. д.

Оскільки сьогодні спостерігаємо як сприятливий вплив традиційного інструменталізму на художньо-творчі процеси, так і катастрофічне його згасання в культурі українців як традиції, можна стверджувати, що вихід у світ мо-

нографії «Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція)», автором якої є М. Хай, — безумовно, знаменна подія в науковому та культурному житті України, особливо в галузі музичної фольклористики.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. У монографії «Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція)» Михайло Хай висвітлює власну гіпотезу «про існування на теренах України типологічно схожих із відповідними собі в культурах інших народів етноорганологічних явищ, автохтонність яких беззастережна: бурдонова культура, гусельно-бандуристська, скрипкова, сопілкова, дрімбова традиції та ін.» [1, с. 6]. З позиції критичної оцінки сьогодення, він зазначає, що нині «практика публікації відомостей, науково необґрунтованих і не вивірених, створила навколо багатьох явищ народного інструменталізму ауру міфічності і невизначеності» [1, с. 7]. У процесі роботи над монографією, автор узагальнив багатий архівний, науковий, методичний та музично-етнографічний матеріал. Спираючись, головним чином, на аналіз документальних фактів та досліджень народного інструментарію й не уникаючи водночас їх синтезу/узагальнення, Михайло Хай оперує методами порівняльного зіставлення відомих етноорганологічних та етноорганогонічних матеріалів, описів фактів і явищ, зафіксованих у сучасних польових та наукових досліджен-

нях, із описами адекватних раритетів у художній літературі¹.

Комплексно досліджуючи параметри генези, історичної еволюції й сучасного функціонування усної інструментальної традиції в Україні, він вперше у вітчизняній етноінструментознавчій думці робить спробу на сучасному рівні зафіксувати, обґрунтувати і розв'язати складну низку проблем традиційного виконавства на автентичних народних інструментах. Пропонуючи новий критичний підхід до застарілих теорій та концепцій європейських етноорганологічних методик, які дотепер застосовуються щодо вивчення українського матеріалу, дослідник істотно розширює джерелознавчу базу та науково розкриває до сьогодні малодосліджений пласт в етномузикології.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання загальної проблеми і на які спирається автор. Як відомо, дослідженням музично-інструментальної культури українців займалися, зокрема, такі фундаменти української етноорганології, як К. Квітка, Ф. Колесса, Г. Хоткевич, С. Грица, А. Гуменюк та ін. Вони підготували фундамент для створення пізнішими генераціями вітчизняних учених основ української етноорганологічної та кобзарознавчої науки.

М. Хай, висвітлюючи генезу української етноорганології в розділі «Історія української етноорганологічної думки та її творці на зламах ХІХ–ХХІ ст.», наголошує, що українська етноорганологічна думка ґрунтується на глибоких історичних та фахових засадах власної та європейської фольклористичних шкіл. Автор монографії слушно зазначає, що в цілому, більшість дослідників: «нерідко поверхово висвітлюють інструментальну традицію та стан її дослідження в Україні ... на рівні паралельно-культурницького, а не етномузикологічного розуміння її проблематики». Він зауважує, що «науково-порівняльна база українського інструментарію та традиційної інструментальної музики відчутно відстає від передбачуваних і необхідних для аналітичного зіставлення досліджень, зокрема, сусідніх етнокультур

(польської, словацької, угорської, румунської, білоруської, московської та ін.)», але «співвідношення по-різному зорієнтованих напрямків (євроцентризм, московська, власне, українська та американська школи) створили в Україні сиріятливий мікроклімат для плідного їх співіснування та витворення нових перспективних підходів до проблем етноорганологічної україністики» [1, с. 8, 69, 82].

Маючи на меті комплексне дослідження, опис і окреслення стану збереження та рівня дослідження традиційної інструментальної культури українців в історичному та сучасних аспектах, М. Хай висвітлив різні методи й методики досліджень народних музичних інструментів та народної інструментальної музики українців, наблизивши їх до рівнів сучасної аналітики з використанням парадигматичної методики С. Грици в історико-етнографічному контексті та залученням порівняльних методик і структурно-типологічного аналізу.

У розділі «Народні музичні інструменти в традиції українців» науковець подає класифікацію українських народних музичних інструментів за систематикою Е. Горнбостеля–К. Закса. Розглядаючи сольні інструменти у пастушій та «хатній» традиціях, досить розгалужену родину ідіофонів, ударних та струнних інструментів, народні аеро-, мембрано- та хордофони, він визначає їх функції та ареали поширення. Особливу увагу науковець приділяє еволюції струнно-смичкового та інструментально-ансамблевого виконавства, традиції гри на скрипці та цимбалах як одній з найархаїчніших і найхарактерніших інструментальних практик українців.

У розділі «Часово-просторова стратифікація категорій і явищ народного інструменталізму як вияв етнічного звукоідеалу традиції українців» дослідник намагається у рудиментарних синкретичних формах культури українців висвітлити діалектику формування інструментального інтонаційно-стильового модусу мислення представників певного етносу, етнографічної чи локально-соціальної групи. Визначаючи основні сфери формуван-

ня поняття етнічного звукоідеалу як критерію визначення автохтонності музично-інструментального стилю, він зазначив, що трансформаційні зміни звукоідеалу середовища традиційної інструментальної музики українців відбуваються як на рівні жанрово-стильової структури мелосу, так і у площині темброво-колеристичної та етноорганіфонічної (народної інструментально-виконавсько-інтерпретаційної) стилістики. І дійсно, зазвичай, — там, де стилістика й колористика усної автохтонної традиції закінчується, поступово формуються так звані новітні профановані та кічеві її модифікації. Внаслідок складних нівеляційних процесів у сучасному виконавському середовищі відбулися відхилення від нормативних засад традиційного етнічного звукоідеалу в інструменталізмі українців. Для їх виправлення автор монографії пропонує методику науково-теоретичної та науково-виконавської реконструкції традиційного тлумачення та відтворення живої музики.

Михайло Хай в розділі «Традиційна народна інструментальна музика українців» особливий акцент робить на жанровій класифікації та сучасній жанрово-стильовій трансформації традиційної народної інструментальної музики, аналізуючи виконавські та розгорнуті імпровізаційні форми народного інструменталізму, транскрипційні технології. Синтетичну, аналітичну і комплексно синтезуючу транскрипцію вчений визначає як передумову вторинної науково-виконавської реконструкції, а орнаментику, фактуру, мікромелізматіку і мікроальтерацію — як найпроблематичніші об'єкти транскрибування. Звідси він робить такий висновок — «транскрипційними технологіями має керувати не теоретично заформалізований спосіб механічного занотовування звуків транскриптором чи ще більш «механізований» «розум» машини/комп'ютера, а раціональний досвід вченого-етноорганолога, теоретичний і практичний досвід якого здатен до корекцій,

опертих на дані власних наукових досліджень та польових спостережень» [1, С. 315–324].

Розглядаючи методологічні та методичні проблеми структурного аналізу української народної інструментальної музики в розділі «Структурна типологія інструментальних форм в усній музичній культурі українців. Порівняльний аспект», Михайло Хай структурно-типологічні ознаки традиційної НІМ українців виразно диференціює на жанрово-функціональному та регіонально-стильовому рівнях. Він доходить висновку, що мелогографічні характеристики традиційної інструментальної музики українців можуть найвиразніше розрізнятися в окремих зонах, характеризуватися значним ступенем уніфікованості і єдності стилю, позначатися відчутними ритмоінтонаційними інфлюсами та рецепційно-стильовими трансформаціями, навіть бути схильними до повної абсорбції чужинським інтонаційним елементом автохтонного субстрату і видавання його за «свій».

Висновок. Тези та висновки, запропоновані автором, мають ґрунтовну наукову аргументацію і виваженість, підтверджені фактичним матеріалом, апробовані на наукових семінарах, конференціях, у наукових виданнях та у пресі.

Запропоновані матеріали можуть ефективно використовуватися в музичній історіографії, викладанні курсів історії української музики, української народної художньої творчості, української народної музичної культури, інструментального фольклору, теорії виконавства та методики гри на народних інструментах, для подальшого дослідження проблем автентичного виконавського мистецтва в Україні, міжнародних культурних зв'язків тощо.

¹ Зокрема, науково-дослідницький матеріал ілюструється також в додатках до монографії, які складаються з фотоматеріалів «археологічного» періоду та «живої» традиції, різних таблиць, карт-схем, сонограм.